

DRUKČIJE RAZUMIJEVANJE OSMANLIJA /Ilber Ortaylı ; [preveo Salmir Kaplan]. – Sarajevo : Connectum, 2009. - str. 236.

Pred nama je prevod s turskog na bosanski jezik prve od četiri knjige koje je autor Ilber Ortaylı objavio pod naslovom *Osmanlı'yi Yeniden Keşfetmek* u vremenu od 2006. do 2010. godine. Cilj tog projekta je sakupiti radove i predavanja profesora Ortajlija o osmanskome dobu koje je tokom godina podnosio na naučnim simpozijumima i različitim konferencijama. Ideja za ovaj projekt niknula je u povodu obilježavanja 700. godišnjice od osnivanja osmanske države. U napomenama na početku knjige sam autor govori o tome kako po njegovom mišljenju svečanosti kojima se obilježavaju različite godišnjice nemaju pravi smisao ako ne nude konkretan doprinos razumijevanju dotičnih događaja ili okolnosti koji se obilježavaju. To ga je potaknulo da široj čitalačkoj publici učini dostupnim odgovore na pitanja kao što su: kakva je država bila Osmanska imperija, koje su institucije u njoj postojale, kako se u to doba živjelo, zašto je u savremenom dobu važno poznavati historiju.

U ocjeni ove knjige treba najprije istaknuti način na koji je autor pristupio tematici. Knjiga je sačinjena iz 21 članka manjeg opsega koji govore o različitim oblicima života u osmanskome dobu. Već po tome je jasno da četiri knjige, koliko ih je objavljeno u okviru projekta *Osmanlı'yi Yeniden Keşfetmek*, nisu u hronološkom smislu jedna cjelina. Svaka od njih je zapravo zasebna knjiga u kojoj korisnik može pronaći članke o različitim temama.

Prva knjiga, koja je zahvaljujući prevodilačkom trudu Salmira Kaplana i spremnosti izdavačke kuće Connectum iz Sarajeva da objavi ovaj tekst sada dostupna i našoj čitalačkoj publici, barem se jednim svojim dijelom bavi samim početkom postojanja Osmanske imperije. Riječ je o dva poglavlja posvećena dobu sultana Mehmeda Fatiha. Tema jednoga je Fatihovo osvajanje Konstantinopolisa, koji će postati osmanska prijestolnica Istanbul, dok je u drugome, naslovljenom "Fatih i feth" (Fatih i osvajanja), u fokusu teritorijalno širenje osmanske države u doba tog sultana. Ono što se u tim poglavljima nameće kao drukčije tumačenje, pa samim tim i drukčije razumijevanje Osmanlija jest autorova konstatacija da se osvajanjem grada, kakav je bio Konstantinopolis, u osmanskome društvu počinje razvijati imperijalistička svijest čiji će se utjecaj primijetiti u umjetnosti, kulturnom životu i, dakako, u dvorskom protokolu. Ima li se u vidu takvo autorovo tumačenje historije osmanske države, postaje jasnije zašto je prvo poglavlje u ovoj knjizi naslovljeno "Istanbul – crtice iz prošlosti". Postavljanjem Istanbula na početak svoga tumačenja Osmanlija autor je nagovijestio drukčiji pristup tematici.

U poglavlju pod naslovom “Osmanski saraji – Topkapi Saraj” već uvodna rečenica obećava drukčiju priču o tom dvorcu. Evo kako autor uvodi čitatelja u tu temu: *Mnogo se govori o raskoši i veleljepnosti osmanskih saraja. No oni koji su imali priliku obići evropske prijestolnice, poput Moskve, lahko će shvatiti da su državni izdaci Osmanske imperije u 19. stoljeću na vlastiti raskoš izuzetno skromni u poređenju s izdacima drugih velikih država tog perioda.* Osmansku skromnost autor vidi u tome što su svi sultani živjeli u istom dvorcu – u Topkapi-saraju, premda, kako dalje dodaje, treba imati na umu i ekonomske prilike kad se razmatra činjenica da osmanski vladari nisu gradili svaki svoj dvorac.

Iako u knjizi ne slijede jedno za drugim poglavlja “Carsko vijeće” (*Divan-i Hümayun*) i “Visoka porta” (*Bab-i Ali*) sačinjena su tako da čitalac posve lijepo razumije kako je *Divan-i Hümayun* predstavljao okosnicu uređenja centralne osmanske vlasti od početka postojanja države do 18. stoljeća, kad se u carstvu javlja tendencija decentralizacije. Ponovna centralizacija u 19. stoljeću iznjedrila je novi vid uređenja centralne vlasti – osmansku vladu koju su sačinjavali mnogi uredi nalik današnjim ministarstvima i koja je u cijelom svijetu bila poznata pod nazivom *Bab-i Ali*.

Dobar primjer da je ova knjiga o Osmanlijama drukčija jest poglavlje o Mimarar Sinanu. Autor u tom članku ne govori samo o zdanjima tog velikog graditelja nego o zlatnom dobu osmanske države tokom polustoljetne vladavine Sulejmana Veličanstvenog i o ogromnom značaju neimara Sinana da u 16. stoljeću sve građevine na širokom prostoru osmanske države, od Bosne do Halepa i Egipta, imaju zajedničke odlike i isti graditeljski stil, kako kaže profesor Ortajli, “kao da je postojala neka ustanova poput Ministarstva prostornog uređenja koja bi koordinirala te brojne građevinske projekte”. Čitatelji pak koje posebno zanima osmanska arhitektura zanimljiv tekst mogu naći u poglavlju “Barok u Istanbulu”. Tu je riječ o posebnom stilu u osmanskoj arhitekturi koji se javlja u 18. stoljeću na javnim objektima poput džamija i šadrvana a koji veoma liči na evropski barok.

U poglavlju naslovljenom “Osmanska kuhinja” ne treba očekivati opis slanih i slatkih jela što su se spravljala za sultane i druge državne dostojanstvenike. Ilber Ortajli se u okviru ove teme zanimao za živežne namirnice koje su se u to doba koristile i za način na koji se prijestolnica snabdijevala hljebom, mesom, povrćem i voćem.

Budući da se autor ove knjige u okviru svoga naučno-istraživačkog rada posebno bavio osmanskim porodicom i o toj temi objavio knjigu pod naslovom *Osmanlı Aile Yapısı (Struktura osmanske porodice)*, i u knjizi koju ovdje predstavljamo zanimljivo je poglavlje “Porodica kao institucija”. Autor je na desetak stranica uspio navesti dosta zanimljivih podataka uključujući i one

o položaju žene te o životu u mahali kao najmanjoj upravnoj jedinici kod Osmanlija.

“Putopisi i putopisci” naslov je poglavlja u kojem se navodi šta su stranci zapažali o različitim vidovima života u osmanskoj državi. Uz te podatke, preuzete iz najznačajnijih putopisa koje su sačinili uglavnom Evropljani, ima i nekoliko autorovih zapažanja kao što je ono o desetinama primjeraka prepisa putopisa Hansa Schiltbergera, što je pokazatelj razmjerno raširene navike čitanja i zanimanja za istok u Evropi.

Svojevrсни vodič za šetnju Istanbulom čine poglavlja o trgu Sultanahmet i o *ulemanskim* četvrtima grada – onima u kojima su bile najznačajnije obrazovne institucije. Za te je četvrti važno primijetiti da ih je *ulemanskim* činilo to što su u njima istodobno i stanovali predavači na tim visokim školama. Jasno je da autor nije pažnju posvetio samo karakterističnim građevinama, već i samome prostoru koji odražava nekadašnji život.

O državnoj upravi govori se u poglavljima o sultanima, pašama i kadijama, kao i u onome pod naslovom “Neovisni ejaleti u osmanskom upravnom sistemu”. U ovome posljednjem spomenutom autor je, između ostaloga, pokazao kako područje Hidžaza (u kojem se nalaze Meka i Medina) osmanskoj državi nije donosilo prihode već se za tu oblast izdvajala velika količina državnih prihoda. Bilo je to, dakle, područje od velike političke važnosti za Osmanlije. S druge strane, Egipat je bio važna oblast s ekonomskog aspekta, najprije kao žitna riznica, potom kao prostor koji je osiguravao kontrolu nad susjednim teritorijama, te kao prostor s dobro razvijenim finansijskim i poreznim sistemom. U istom poglavlju pažnju privlače navodi autora i drugih historičara na koje se on poziva, o području Vlaške i Moldavije kao neovisnih ejaleta (pokrajina) u sastavu Osmanske imperije.

Ako bi trebalo istaknuti jednu odliku ove knjige, onda je to kazivanje na jednostavan način o temama koje obilježavaju čitave periode Osmanske imperije. Dobro je što ovakva knjiga, namijenjena široj publici, nije opterećena bilješkama. Autorov jezgrovit i sadržajan stil, koji ovu knjigu čini zanimljivom svakome ko je uzme u ruke, proizišao je iz njegove desetljećima duge naučno-pedagoške aktivnosti, dobro ovjerene u dvadesetak objavljenih knjiga. Pristup Ilbera Ortajlija tematici koja je već bila predmetom brojnih studija nesumnjivo je svojevrsno osvježenje.

Kerima Filan